

Vlaams
Parlement

stuk **1497** (2011-2012) – Nr. 1
ingediend op 20 februari 2012 (2011-2012)

Gedachtewisseling

over het rapport van het Vlaams Vredesinstituut
‘Van Vlaamse makelij:
het eindgebruik van Vlaams militair materieel’

Verslag

namens de Commissie voor Buitenlands Beleid,
Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking
uitgebracht door de heer Bart Caron

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Frank Creyelman.

Vaste leden:

de heren Ludwig Caluwé, Paul Delva, mevrouw Sabine Poleyn, de heer Johan Verstreken;
de heer Frank Creyelman, mevrouw Marijke Dillen, de heer Christian Verougstraete;
de dames Ann Brusseel, Fientje Moerman;
mevrouw Fatma Pehlivan, de heer Jan Roegiers;
de heren Marc Hendrickx, Karim Van Overmeire;
de heer Peter Reekmans;
de heer Luckas Van Der Taelen.

Plaatsvervangers:

de heren Lode Ceysens, Carl Decaluwe, Ward Kennes, Veli Yüksel;
de heren Johan Deckmyn, Stefaan Sintobin, N.;
de heren Jean-Jacques De Gucht, Bart Tommelein;
de heer Philippe De Coene, mevrouw Mia De Vits;
de dames Danielle Godderis-T'Jonck, Liesbeth Homans;
de heer Jurgen Verstrepen;
de heer Bart Caron.

Toegevoegde leden:

de heer Christian Van Eyken.

INHOUD

I. Toelichting bij het rapport.....	4
1. Toelichting door de heer Tomas Baum	4
2. Toelichting door de heer Nils Duquet.....	5
II. Bespreking	10
1. Vragen en opmerkingen van de leden	10
1.1. Tussenkomst van de heer Jan Roegiers.....	10
1.2. Tussenkomst van de heer Marc Hendrickx	11
1.3. Tussenkomst van de heer Bart Caron.....	11
1.4. Tussenkomst van mevrouw Fatma Pehlivan.....	12
1.5. Tussenkomst van de heer Ludwig Caluwé.....	12
1.6. Tussenkomst van de heer Karim Van Overmeire.....	13
1.7. Tussenkomst van mevrouw Fientje Moerman.....	13
1.8. Tussenkomst van de heer Frank Creyelman.....	13
1.9. Aanvullende tussenkomsten.....	14
2. Antwoorden van de sprekers	14
Gebruikte afkortingen	19

In de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking werd op dinsdag 13 december 2011 het door het Vlaams Vredesinstituut opgestelde rapport ‘Van Vlaamse makelij: het eindgebruik van Vlaams militair materieel’ voorgesteld. De toelichting door de heren Tomas Baum, directeur van het Vlaams Vredesinstituut, en de heer Nils Duquet, auteur van het rapport, werd gevolgd door een gedachteswisseling met de commissieleden. De voorstelling van het rapport werd ondersteund met een PowerPointpresentatie.

I. TOELICHTING BIJ HET RAPPORT

1. Toelichting door de heer Tomas Baum

Bij de aanvang van zijn uiteenzetting wijst de heer *Tomas Baum* er vooreerst op dat het Vlaams Vredesinstituut, als aan het Vlaams Parlement verbonden paraparlementaire instelling, de opdracht heeft het wetgevende en het controlerende werk van het parlement mee te informeren. Het is in uitvoering van deze opdracht dat het voorliggende rapport ‘Van Vlaamse makelij: het eindgebruik van Vlaams militair materieel’ wordt voorgesteld en toegelicht.

Als directeur van het Vlaams Vredesinstituut wil hij voorafgaand even kort duiden waarom dit onderzoek werd gevoerd en wil hij ook kort enkele aandachtspunten meegeven die bij de aanpak ervan gehonoreerd werden.

Het eindgebruik van militair materieel krijgt in dit parlement veel aandacht. Maar tot dusver ontbreekt het aan een globaal en representatief beeld van het reële eindgebruik van militair materieel van Vlaamse makelij. Er zijn op dit terrein dan ook nog heel wat blinde vlekken.

Met het rapport wil het Vlaams Vredesinstituut inzicht bieden in deze materie en een overzicht aanreiken van het uiteindelijke gebruik van deze strategische goederen. Zulks is niet enkel nuttig, maar ook noodzakelijk. Want wanneer men criteria formuleert voor de toetsing van de opportuniteit van wapenexport, dienen deze ook getoetst te worden met betrekking tot het voorziene eindgebruik.

De heer Baum staat overigens niet alleen met deze vaststelling. Zo wijst hij erop dat de minister-president van de Vlaamse Regering nog maar vorig weekend – naar aanleiding van de internationale dag van de mensenrechten – heeft gesteld dat de Vlaamse Regering in de uitvoering van het Wapenhandeldecreet blijvend aandacht zal hebben voor een evenwichtige en verantwoorde afweging van ethische, economische en veiligheidselementen. Wat de ethische en veiligheidselementen betreft, mag het duidelijk zijn dat het reële eindgebruik van militair materieel een wezenlijk element vormt in de te maken afwegingen.

Met betrekking tot de regulering van wapenhandel liggen in het Vlaams Parlement momenteel zowel een voorstel (*Parl. St. VI. Parl. 2010-11, nr. 944/1-2*) als een ontwerp van decreet (*Parl. St. VI. Parl. 2011-12, nr. 1371/1*) voor. Dienaangaande is de heer Baum ervan overtuigd dat het onderzoek dat hier vandaag gepresenteerd wordt van nut zal zijn bij de parlementaire bespreking en de voorbereiding van een Vlaams Wapenhandeldecreet.

Het kan daarbij niet ontkend worden dat het in de publieke ruimte brengen van informatie over eindgebruik natuurlijk wel gevoelig ligt. Met name de betrokken actoren met hun respectieve – en logischerwijze niet altijd gelijklopende belangen – blijven hier enigszins onwennig bij. Dit geldt zowel voor leveranciers, klanten, administratie als politiek verantwoordelijken.

De heer Baum benadrukt dienaangaande dat het Vlaams Vredesinstituut van zijn kant alleen maar uiterste zorgvuldigheid kan betrachten bij het verzamelen, verwerken en

publiceren van de onderzoeksresultaten. Hierbij gelden drie principes als richtinggevend. Vooreerst wordt er gestreefd naar het objectiveren van de informatie door het raadplegen van verschillende publieke bronnen. Zoals uit de 634 eindnoten bij het rapport mag blijken, zijn er bijzonder veel publieke bronnen geconsulteerd naar aanleiding van dit onderzoek. Deze lichte overdaad aan noten maakt dat het rapport op elk onderdeel gecheckt kan worden. Een tweede – even belangrijk – basisprincipe is gelegen in de consultatie met het betrokken bedrijfsleven. Alle bevindingen uit het rapport werden ook afgetoetst met de betrokken bedrijven. En, last but not least, moet het duidelijk zijn dat het instituut zich verre houdt van elke uitspraak over de wenselijkheid van het vastgestelde reële eindgebruik. Die appreciatie is immers voorbehouden aan de verkozenen des volks en dus aan deze commissie en dit parlement.

In dit verband is het overigens ook belangrijk erop te wijzen dat het rapport een collegiale toetsing ('peer review') heeft doorstaan van de collega's van het SIPRI.

Een en ander is dus zeker geen gemakkelijke opdracht geweest, maar de heer Nils Duquet heeft zich met de grootst mogelijke zorg van zijn taak gekweten.

2. Toelichting door de heer Nils Duquet

De heer *Nils Duquet*, onderzoeker bij het Vlaams Vredesinstituut, vangt zijn uiteenzetting aan met de vaststelling dat er tot op heden eigenlijk geen feitenmateriaal beschikbaar is over het reële eindgebruik van Vlaamse wapens. In het voorliggende rapport worden dan ook twee belangrijke vragen gesteld, te weten: waar komen de Vlaamse defensieproducten terecht en waarvoor worden ze gebruikt? In methodologisch opzicht is deze studie, zoals hoger reeds vermeld, voornamelijk gebaseerd op publieke bronnen (verslagen van de Vlaamse Regering, parlementaire documenten, mediaberichtgeving en bedrijfsdocumentatie), waarbij de zaken over de afgelopen maanden ook nog eens grondig (en vaak ter plekke) doorgesproken werden met de betrokken defensiegerelateerde bedrijven.

Qua structuur vallen in het rapport drie grote luiken te onderscheiden. Vooreerst is er een analyse van de door de Vlaamse Regering met een halfjaarlijkse periodiciteit aan het Vlaams Parlement voorgelegde verslagen. Dienaangaande wordt in het rapport een algemeen beeld gegeven van zowel het gekende eindgebruik als het ongekende eindgebruik en wordt ook dieper ingegaan op het specifieke eindgebruik van de verschillende types van militair materieel. Het tweede onderzoeksluik bestaat uit een beschrijving van de defensiegerelateerde industrie, waarbij zowel een algemeen beeld van deze industrietak wordt geschetst, als een tiental zeer specifieke bedrijfsprofielen wordt gegeven van de tien in deze meest relevante bedrijven in Vlaanderen. Het derde luik van het rapport omvat vijftien zeer concrete gevalstudies waarin het Vlaamse product gevolgd wordt tot het ogenblik waarop het fysiek gebruikt wordt. De onderzochte periode beslaat de jaren 2006 tot 2010, met andere woorden een termijn van vijf volledige jaren.

Met betrekking tot het eerste luik, waarin het dus gaat over de verslagen die de Vlaamse Regering aan dit parlement bezorgt, kan vastgesteld worden dat over de vijf betrokken jaren ongeveer voor alle verschillende types van militair materieel exportvergunningen werden uitgereikt. Wanneer de waarde van deze vergunningen nader bekeken wordt, blijkt dat acht types van materieel goed zijn voor 95 percent van de export. Het gaat daarbij voornamelijk over visualisatieschermen (op zich al goed voor 40 percent van de exportwaarde), maar ook over vuurgeleidingssystemen, voertuigen, voertuigonderdelen, vliegtuigonderdelen, elektronica, beschermende apparatuur, oefenmaterieel en beeldvormingsapparatuur. Het moge ook duidelijk zijn dat het daarbij voornamelijk over componenten gaat. Dit heeft tot gevolg dat de initiële bestemming van deze export in 90 à 95 percent van de gevallen bestaat uit buitenlandse industriële groepen, wier producten daarna wereldwijd terug te vinden zijn. In ongeveer een derde van de gevallen wordt er een uiteindelijke eindgebruiker vermeld en vormt die eindgebruiker ook een element in de

vergunningsprocedure. In tweederde van de gevallen is er geen uiteindelijke eindgebruiker bekend en is er dienaangaande dus ook geen vermelding in de betrokken regeringsverslagen.

De heer Duquet wijst er daarna nog op dat de kennis van de eindgebruiker zeer sterk verschilt naargelang het type van materieel. Een aantal voorbeelden moet dit duidelijk maken. Bij de export van visualisatieschermen bijvoorbeeld is in bijna 90 percent van de gevallen het reële eindgebruik niet gekend. Voor militaire elektronica is er voor 95 percent geen reël eindgebruik gekend. Voor beeldvormingsapparatuur en beschermende kledij daarentegen, liggen de zaken helemaal anders. Voor die sectoren is in 90 à 95 percent van de gevallen wel sprake van een gekend eindgebruik. Dat laatste kan verklaard worden vanuit de vaststelling dat het hier om een heel ander type van producten gaat. Meer bepaald betreft het afgewerkte producten die meestal rechtstreeks aan krijgsmachten worden geleverd. Een bijzonder interessant gegeven wordt gevormd door de categorie ‘voertuigonderdelen’. Hoewel deze nagenoeg altijd bestemd zijn voor buitenlandse industrie, weten we in 97 percent van de gevallen ook wel degelijk wie de uiteindelijke eindgebruiker is. De vastgestelde discrepanties zijn met andere woorden het gevolg van verschillende factoren, te weten: de aard van de producten zelf; de aard van de contracten die de betrokken bedrijven hebben afgesloten; de focus van de bedrijven op de defensie of de civiele markt; de relatie met het moederbedrijf; het interne bedrijfsbeleid en, last but not least, het specifieke Vlaamse wapenexportbeleid ten aanzien van een aantal landen (waarbij met name aan Israël kan worden gedacht). Op al deze factoren zal door de spreker verder nog worden ingegaan.

Het tweede luik van het rapport betreft de defensiegerelateerde industrie in Vlaanderen. Het betreft hier voornamelijk een aantal bedrijven die actief zijn in hoogtechnologische sectoren. Ze richten zich voornamelijk op de civiele markt. Slechts een drietal bedrijven richt zich in hoofdzaak op de defensiemarkt. De defensieproducten die in Vlaanderen geproduceerd worden door de betrokken bedrijven betreffen vooral componenten die geïntegreerd worden in grotere wapensystemen. Al bij al gaat het om een relatief kleine groep van bedrijven (in het rapport staan elf bedrijven opgesomd), die samen goed zijn voor ongeveer 90 percent van de Vlaamse wapenexport. Het belangrijkste van die bedrijven is ongetwijfeld Barco, dat op zijn eentje al goed is voor 40 à 50 percent van de wapenexport. In die zin is de Vlaamse situatie dus wel erg specifiek. Het hoeft daarnaast ook geen betoog dat de betrokken bedrijven voor hun defensieproducten erg op de export zijn aangewezen. Het Belgische leger is zeker geen grote afnemer van Vlaamse defensieproducten. De wel heel specifieke aard van deze defensie-industrie maakt ook dat er bijzonder grote schommelingen kunnen worden vastgesteld inzake omzet en tewerkstelling. Het Vlaams Vredesinstituut schat dat de defensieomzet van de belangrijkste defensiebedrijven in Vlaanderen tussen de 200 en de 300 miljoen euro per jaar schommelt. Qua directe tewerkstelling spreken we daarbij over ongeveer 500 à 1000 arbeidsplaatsen. Een en ander is dus sterk afhankelijk van welke projecten die specifieke bedrijven – die dus, zoals hoger reeds gezegd, vaak ook op de civiele markt actief zijn – op een bepaald moment hebben lopen.

In het derde luik van het rapport zijn de concrete gevalstudies opgenomen. De heer Duquet wil daarbij vooreerst een aantal algemene analyses naar voor zetten, waarna hij op een drietal van die specifieke gevalstudies wat nader zal ingaan. In het overzicht van het eindgebruik vallen een aantal belangrijke aspecten op. Eerstens stelt zich de kwestie van de wapensystemen waarin de componenten terecht komen. Dienaangaande dringt het besluit zich op dat het hier om een grote variëteit aan wapensystemen gaat. Vlaamse producten worden geïntegreerd in wapensystemen die gebruikt worden te land, ter zee en in de lucht. Voor wat de landsystemen betreft gaat het onder andere over een aantal voertuigen die vanuit Vlaanderen worden geëxporteerd. Maar dit vormt duidelijk niet de hoofdmoot van die Vlaamse export. Het gaat veel meer over diverse onderdelen die worden geïntegreerd in voertuigen. Het gaat dan onder andere over rupskettingen voor

pantservoertuigen, over vuurgeleidingssystemen voor tanks en over visualisatieschermen voor nog andere types van voertuigen. Het betreft met andere woorden heel wat verschillende types van voertuigen. Daarnaast zijn echter ook soldaten op zich eindgebruikers van Vlaamse producten. Bij dat laatste kan met name gedacht worden aan de beschermende kledij die gedragen wordt door soldaten. Qua systemen voor de luchtcomponent moet vastgesteld worden dat er Vlaamse systemen terug te vinden zijn in heel wat vliegtuigtypes. Het gaat daarbij zowel over gevechtsvliegtuigen, transportvliegtuigen, radarsurveillancevliegtuigen enzovoort. In casu gaat het dan vaak over heel specifieke vleugelonderdelen, over radarcommunicatieapparatuur, over visualisatieschermen en ook over het onderhoud van de motoren van militaire vliegtuigen. Overigens worden ook in verschillende helikoptertypes Vlaamse componenten gebruikt. Ook daar gaat het zowel over gevechtshelikopters als multifunctionele militaire heli's. Voor wat de zeemacht betreft, vinden we opnieuw Vlaamse producten terug in een groot gamma van vaartuigen, gaande van duikboten tot patrouilleschepen. Ook hier gaat het overigens weer voornamelijk over visualisatieschermen en radarcommunicatieapparatuur. Een vierde aspect dat hierbij vermelding verdient, is dat ook voor de opleiding van militairen gebruik gemaakt wordt van militair materieel uit Vlaanderen. Daarbij kan in eerste instantie gedacht worden aan simulatoren, maar ook aan beeldschermen die geïnstalleerd worden in cockpits van opleidingsvliegtuigen die gebruikt worden voor de training van gevechtspiloten.

Een tweede belangrijk gegeven dat onderzocht werd, zijn de landen van bestemming. Het is een welbekend gegeven dat ongeveer de helft van de Vlaamse wapenexport in eerste instantie bestemd is voor andere EU-lidstaten. Meestendeels gaat het dan over in die landen gevestigde industrie, die levert aan haar eigen krijgsmacht. In casu gaat er bijvoorbeeld Vlaams militair materieel naar de Franse industrie, die levert aan de Franse krijgsmacht. Dit is overigens geen exclusief Vlaams fenomeen, maar is een algemeen Europees fenomeen. Export van EU-lidstaten naar andere EU-lidstaten heeft heel vaak de nationale krijgsmacht van een EU-lidstaat als eindgebruiker. Zulks is echter zeker niet altijd het geval. Vlaamse militaire producten komen wel degelijk ook wereldwijd terecht. Een deel daarvan is export die via andere landen van de Europese Unie gebeurt. Een voorbeeld hiervan is de export van de Tactica-voertuigen die enkele jaren geleden voor enig ophef zorgde. Vanuit het Verenigd Koninkrijk zijn deze voertuigen uiteindelijk in Saoedi-Arabië terecht gekomen, dat ze heeft ingezet bij de recente onlusten in buurland Bahrein. Nog via het Verenigd Koninkrijk, komen in Saoedi-Arabië trouwens ook Vlaamse onderdelen voor Typhoon-gevechtsvliegtuigen terecht. Niet alle Vlaamse export naar Saoedi-Arabië verloopt overigens via andere EU-lidstaten. Via Zwitserland komen er daar bijvoorbeeld Vlaamse onderdelen voor opleidingsvliegtuigen terecht, die ook door de Verenigde Arabische Emiraten gebruikt worden. Wat daarnaast ook heel vaak terugkomt is export naar de Amerikaanse industrie, met als eindgebruiker het Amerikaanse leger. Idem dito overigens voor wat export naar de industrie in India met het Indiase leger als eindgebruiker betreft. Uit deze voorbeelden mag dus genoegzaam afgeleid worden dat Vlaamse militaire producten wel degelijk wereldwijd gebruikt worden.

Een volgende belangrijke vraag is natuurlijk die naar de toepassingen die van deze producten worden gemaakt. Het hoeft daarbij ook geen betoog dat het vaak een erg moeilijke zaak is om een scherp onderscheid te maken tussen zuiver offensieve en zuiver defensieve toepassingen. Vele wapensystemen kunnen immers zowel offensief als defensief gebruikt worden. Een voorbeeld van een zuiver defensief eindgebruik zijn de beeldschermen die worden geëxporteerd naar een Amerikaans bedrijf waar ze geïntegreerd worden in grotere 'workstations', die op hun beurt weer geïntegreerd worden in strategische duikboten van de US-Navy, die als afschrikingswapens deel uitmaken van de nucleaire afschrikingsstrategie van de Verenigde Staten. Een eerder offensieve toepassing van Vlaams materieel – in casu weerom beeldschermen – vinden we in de Tiger-gevechtshelikopters. Verder kunnen ook verschillende toepassingen worden vastgesteld die zich situeren op het vlak van de ondersteuning van militaire operaties. Daarbij kan gedacht worden aan radarsurveillance en logistieke ondersteuning. Er is ook sprake van iets minder zuiver militaire toepas-

singen, zoals bij ordehandhaving. Bij dat laatste kan met name gedacht worden aan de, hoger reeds genoemde, Tactica-voertuigen die verkocht werden aan de nationale garde van Saoedi-Arabië. Maar Vlaamse militaire uitvoer komt ook nog op een andere manier aan bod, met name in toepassingen die nauwelijks nog een militaire component hebben. Voorbeelden van dat laatste zijn met name de acties die worden ondernomen tegen drugssmokkel in de Antillen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van radarcommunicatieapparatuur die is ingebouwd in radarsurveillancevliegtuigen. Diezelfde vliegtuigen werden overigens ook gebruikt in ‘search and rescue’-operaties na de crash van een Air France-toestel voor de Braziliaanse kust. Het gaat in dezen dus niet enkel over zuiver militaire toepassingen.

Een volgende vaststelling die zich opdringt is dat Vlaamse producten ook gebruikt worden in conflictsituaties. Verschillende van de in het rapport genoemde producten werden over de afgelopen jaren gebruikt in Afghanistan en over de afgelopen maanden in Libië. Ook in minder in het oog springende conflictsituaties kan Vlaams militair materieel gedetecteerd worden, zo onder andere in Bahrein, de Filippijnen en het grensgebied tussen India en Pakistan.

De heer Duquet gaat daarna in op drie concrete gevalstudies. Vooreerst wil hij het hebben over elektronica voor Finse Hamina-schepen. Deze schepen zijn snelle ‘stealth’ aanvalsbotten die ontwikkeld werden op vraag van de Finse krijgsmacht. De boten werden gebouwd door Aker Yards, een Finse dochteronderneming van een groter Noors bedrijf, dat op zijn beurt een dochteronderneming is van een veel groter Europees defensiebedrijf. Cassidian Belgium is een elektronicabedrijf gevestigd in Oostkamp (vroeger bekend onder de naam EADS Oostkamp), dat opereert in de schoot van de EADS-groep en gespecialiseerd is in militaire elektronica en meer bepaald radarcommunicatieapparatuur. Het bedrijf leverde de afgelopen jaren zogenaamde ‘Monopulse Secondary Surveillance Radars’ (MSSR) 2000 I – een heel specifiek type radarcommunicatieapparatuur – die toelaten te bepalen of een naderend vliegtuig of een schip een ‘friend’ of een ‘foe’ is. Dit systeem werd geëxporteerd naar de Duitse vestiging van het moederbedrijf, dat daarna heeft ingestaan voor de verdere opvolging van die export. Eindbestemming waren in dit geval dus de Hamina-schepen van de Finse zeemacht. Deze stealth-schepen (het zijn er een viertal) vormen samen de Laivue 2000 (Squadron 2000) eenheid, die operationeel is sinds 2008 en haar thuishaven heeft in het Finse Upinniemi. Hun taak bestaat in het patrouilleren langs de Finse kust.

De visualisatieschermen voor de Tiger-helikopters vormen een tweede voorbeeld. Deze helikopter werd ontwikkeld door Eurocopter, dat een dochteronderneming is van EADS. De ontwikkeling van dit helikoptertype gebeurde op vraag van Frankrijk en Duitsland, die beide op zoek waren naar een nieuw type van gevechtshelikopter. De helikopters in kwestie kunnen een veelheid aan functies vervullen, gaande van gewapende ondersteuning tot het begeleiden van medische evacuaties enzovoort. De Vlaamse betrokkenheid bestaat erin dat Barco een contract heeft gesloten met Eurocopter, waarbij Barco controle- en managementsystemen (CDMS-systemen) levert aan de Europese vestigingen van Eurocopter voor de serieproductie van de Tiger-helikopters. De Vlaamse systemen worden door die Eurocopter-vestigingen geïntegreerd in de cockpit van de helikopters. Tussen 2001 en 2011 werden 320 van die systemen geleverd voor de Franse en Duitse Tigers. Tussen 2003 en 2005 werden 44 van die CDMS-systemen evenals 22 controlepanelen geleverd voor de Australische Tigers.

Deze CDMS-systemen zorgen ervoor dat de piloot, zittend in zijn cockpit, alle mogelijke vluchtinformatie kan bekijken, hetgeen hem toelaat met meerdere taken tegelijk bezig te zijn. Eind 2010 waren er reeds 70 Tiger-helikopters in operationeel gebruik bij vier landen-kopers (ook Spanje heeft deze Tiger-helikopters aangekocht). Enkel de Franse Tigers zijn reeds ingezet in reële conflictsituaties. Sinds 2009 zijn ze actief in Afghanistan (waar een van die heli's overigens gecrasht is) en sinds juni 2011 zijn ze ook actief geweest in Libië, waar ze instonden voor het bestoken van gronddoelwitten en het ondersteunen van grondtroepen. De heer Duquet laat daarbij nog opmerken dat Barco niet enkel de CDMS-syste-

men voor de cockpits van die Tiger-helikopters levert, maar in 2005 ook participeerde aan de upgrade van een vliegsimulator van het Franse leger voor diezelfde Tiger-helikopters. Het leverde daarvoor aan Thales drie BarcoGraphics 908-projectoren en een SIM 6 Ultra II-projector.

Een derde case die de heer Duquet wat nader wenst te belichten, betreft onderdelen voor de M113voertuigen van het Filippijnse leger. Dit leger heeft een erg grote voorraad van dit bekende pantservoertuig. In essentie vormt dit nog een erfenis uit de tijd van de Vietnamoorlog, toen de Filippijnen vanuit de VS grote hoeveelheden van dit gepantserde transportvoertuig ontvingen. In 2007 besliste het leger van de Filippijnen om een aantal van deze voertuigen – die ondertussen vaak al 30 à 40 jaar oud waren – te moderniseren. Het contract voor de upgrade van zes van deze voertuigen werd binnengehaald door het Turkse FNSS, een van de belangrijkste automobiel-defensiebedrijven in Turkije. In 2009 participeerde het Vlaamse Varec, dat gespecialiseerd is in rupsbanden, aan dit contract door dergelijke ‘tracks’ te leveren aan FNSS dat in Turkije instond voor de integratie van die onderdelen in de voertuigen in kwestie. De zes gemoderniseerde voertuigen werden in januari 2010 overgedragen aan het Filippijnse leger, dat ze inzette op een aantal eilanden waar het onrustig is. Zo werden ze gebruikt op Mindanao om de daar actieve private milities te helpen ontmantelen. Ook werden ze gebruikt voor doelstellingen van ordehandhaving, waaronder het ordelijk laten verlopen van de verkiezingen op het eiland Masbate.

De spreker formuleert dan een aantal lessen die uit deze, en andere in het rapport vermelde cases, kunnen worden getrokken inzake eindgebruik. Vooreerst is het duidelijk een verantwoordelijkheid van de betrokken bedrijven zelf om het eindgebruik van hun producten zo goed en zo vaak mogelijk te kennen en deze informatie door te geven aan de bevoegde overheid. Maar het kennen van dit eindgebruik blijkt tegelijk vaak verre van zelfsprekend te zijn. Een aantal factoren maken het moeilijk voor een aantal bedrijven om dit eindgebruik te kennen. Een eerste bemoeilijkende factor wordt gevormd door de zogenaamde ID/IQ-contracten, waarbij de afspraak met de klant er in essentie in bestaat om op op voorhand ongekende tijdstippen een op voorhand ongekend aantal producten te leveren. Wie de klant is van die klant wordt in die gevallen dan ook niet (op voorhand) vermeld. Een tweede factor die de zaak bemoeilijkt is gelegen in de participatie van Vlaamse bedrijven aan de serieproductie, zoals dat bijvoorbeeld het geval is met de Tiger-helikopters. Om in de serieproductie van een nieuw wapensysteem terecht te komen is het cruciaal voor de Vlaamse bedrijven in kwestie om reeds in de ontwikkelingsfase betrokken te zijn en dus mee de prototypes te ontwikkelen. Eenmaal het prototype is goedgekeurd en alle mogelijke tests heeft doorstaan is het immers zeer moeilijk om nog een specifiek onderdeel van dat prototype te veranderen. Dat maakt het zo goed als onmogelijk om een zicht te krijgen op de potentiële toekomstige klanten van die grotere wapensystemen. Een aantal Vlaamse bedrijven participeert bijvoorbeeld aan het A400M-transportvliegtuig van Airbus. Daarvan is geweten dat er op heden al acht klanten zijn, maar het valt niet of nauwelijks met zekerheid te zeggen wie over pakweg tien jaar de potentiële klanten voor dat vliegtuigtype zullen zijn. Een derde factor die de zaken bemoeilijkt, ligt besloten in de relatie die er bestaat tussen Vlaamse ondernemingen en hun moederbedrijf. Het hoger reeds aangehaalde voorbeeld van Cassidian Belgium spreekt in dat opzicht boekdelen. Cassidian Belgium heeft niet of nauwelijks eigen ontwikkeling en staat ook zelf niet in voor de verkoop van zijn systemen. Alles wordt geregeld via het Duitse moederbedrijf. Cassidian Belgium produceert dan ook enkel wat het krijgt aan opdrachten van zijn moederbedrijf. Op die manier kan Cassidian Belgium ook maar moeilijk inschatten waar zijn producten uiteindelijk terecht zullen komen. De heer Duquet wijst er dienaangaande nog op dat er in Vlaanderen ook een voorbeeld van de omgekeerde situatie te vinden is. OIP Sensor Systems, dat deel uitmaakt van het grotere Israëlische Elbit Systems, had af te rekenen met het feit dat export vanuit Vlaanderen naar Israël hier erg gevoelig ligt. Net omwille van dat specifieke beleid van Vlaanderen ten aanzien van export naar Israël, zorgt men er telkenmale voor dat het specifieke eindgebruik wel degelijk bekend is. Er zijn dus zowel voorbeelden in de ene als de andere richting te vinden. Een vierde factor is gelegen in het

interne beleid van de betrokken bedrijven. Een aantal bedrijven hebben zeer duidelijk aangegeven dat zij hun klanten systematisch bevragen naar de eindgebruiker van hun product. De spreker wil hierbij echter wel een belangrijke kanttekening vermelden. Dit soort van systematische bevragingen naar eindgebruik is gemakkelijker voor kleinere bedrijven met een beperkt gamma aan zeer specifieke projecten en een beperkt aantal klanten. Voor een zeer groot bedrijf dat een aantal standaardproducten levert aan een zeer grote verscheidenheid aan klanten, liggen de zaken veel moeilijker.

Een tweede factor die eveneens in rekening moet worden gebracht is dat de Europese richtlijn die binnenkort – via het Wapenhandeldecreet – ook van kracht wordt in Vlaanderen, het zicht op het eindgebruik vermindert. In de toekomst zal het zicht op het eindgebruik van Vlaamse producten met name verminderen omdat er hoe dan ook veel minder individuele exportvergunningen zullen worden uitgereikt voor export binnen de Europese Unie. Van de vijftien voorbeelden die nu zijn opgenomen in het voorliggende rapport zullen na de inwerkingtreding van de Europese richtlijn minimum een viertal en maximum zelfs elf uit beeld verdwijnen en dit zelfs als de klant kennis heeft van het eindgebruik. Een tweede factor die in rekening moet worden gebracht is dat er ook een verschuiving zal zijn van ex-antecontrole naar ex-postcontrole op eindgebruik voor export binnen de Europese Unie. Dit zal tot gevolg hebben dat de verantwoordelijkheid van bedrijven een stuk groter wordt en dat ook de interactie tussen de bedrijven en de overheid aan belang zal winnen. Artikel acht van Europese richtlijn is daarbij van cruciaal belang. Daarin wordt bepaald welke informatie de bedrijven minimaal moeten bijhouden over hun klanten en het eindgebruik van hun producten en wordt voorzien dat ze deze informatie moeten doorgeven aan de overheid.

Wat ook uit dit onderzoek naar voor is gekomen is dat meer inzicht verwerven in het eindgebruik, ondanks de geschetste moeilijkheden, wel degelijk nog mogelijk is. Alhoewel zulks zeker niet eenvoudig is. Voor de overheid is het dan ook van het grootste belang om de informatiedeling met de betrokken bedrijven zoveel als mogelijk aan te moedigen. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door alle informatie over eindgebruik op te vragen tijdens de vergunningsprocedure, maar ook door een meldingsplicht in te voeren tijdens de looptijd van een vergunning. Om dat te kunnen doen moet de bevoegde dienst evidentierwijze wel over voldoende mensen en middelen beschikken om alles op een degelijke wijze te kunnen opvolgen.

Een laatste uitdaging bestaat er volgens de spreker in om met het nieuwe Vlaamse Wapenhandeldecreet toch de mogelijkheid open te houden dat het Vlaams Parlement het vergunningsbeleid van de overheid zou blijven opvolgen en met name het eindgebruik in dat vergunningsbeleid zou blijven opvolgen. Op die manier kan de democratische controle, ook in het nieuwe systeem, op een zo hoog mogelijk niveau behouden worden.

II. BESPREKING

1. Vragen en opmerkingen van de leden

1.1. *Tussenkomst van de heer Jan Roegiers*

De heer *Jan Roegiers* spreekt zijn waardering uit voor de kwaliteit van het voorliggende rapport. Het zal zeker zijn nut bewijzen bij de op stapel staande bespreking van het Vlaamse Wapenhandeldecreet. Het hoeft daarbij geen betoog dat de kwestie van het eindgebruik ook in de nieuwe constellatie een niet te onderschatten belang zal blijven hebben en de volle aandacht van de beleidsverantwoordelijken en van dit parlement zal moeten blijven weerhouden.

Vervolgens had de heer *Roegiers* ook graag wat meer duiding gekregen bij de uitspraak van de heer *Duquet* luidens dewelke onder het nieuwe Europese regime er vier tot elf van de nu bestudeerde cases zonder meer van het radarscherm zouden verdwijnen.

Het lid onderschrijft verder ook de vier grote conclusies van het rapport: (1) Vlaamse producten maken deel uit van allerhande wapensystemen, die hun eindgebruik kennen in militaire toepassingen op land, zee of in de lucht; (2) die hun eindgebruik kennen in een grote verscheidenheid aan landen; (3) die gekenmerkt worden door een grote variatie aan specifieke militaire toepassingen; en (4) die ook werden ingezet in recente conflict-situaties. Deze besluiten vormen op zich geen grote verrassing. Sommige van de conflict-situaties waarover het gaat liggen insgelijks enigszins voor de hand, met name Libië en Afghanistan. Desalniettemin liggen een aantal bestemmingen wel degelijk gevoelig. De heer Roegiers verwijst dienaangaande naar de eerder reeds in deze commissie ter sprake gekomen dossiers van respectievelijk uitvoer (via Turkije) naar de Filippijnen en gebruik in Bahrein. Op de Filippijnen is het democratisch gehalte van het bewind niet altijd wat het zou moeten zijn en worden de strijdkrachten al eens ingezet voor zaken die hier niet door de beugel zouden kunnen. Met Bahrein is er eveneens een link, via een toenmaals erg gecontesteerde uitvoer (via het Verenigd Koninkrijk) naar Saoedi-Arabië. Dat laatste land heeft immers zijn troepen ingezet toen het in buurland Bahrein al te onstabiel dreigde te worden. Deze feiten waren echter, zoals gezegd, eerder al in ruime mate bekend. Aangezien men zich in het voorliggende rapport hoe dan ook beperkt heeft tot een vijftiental specifieke casussen, mag men op grond van de voorliggende onderzoeksresultaten niet concluderen dat er verder niets aan de hand is. Omgekeerd mag men natuurlijk ook niet zonder meer veronderstellen dat er wel iets aan de hand zou kunnen zijn. Het blijft in deze dus gewoon zaak om waakzaam te blijven. Ook naar de bespreking van het nieuwe decreet toe, dient deze waakzaamheid in acht te worden gehouden.

Afsluitend komt de spreker ook nog eens terug op de problematiek van de invoer van wapentuig in ons land. Het gaat daarbij weliswaar niet om gigantische hoeveelheden of hoogtechnologisch spul, maar het blijft desalniettemin een ernstig pijnpunt. De wilde schietpartij van vandaag op de Place Lambert in Luik heeft nog maar eens aangetoond dat we hier wel degelijk ook met een probleem zitten. Te vaak en te veel worden vergunningen verleend voor invoer, waarvan we niet altijd weten waar de wapens finaal terecht komen. Maar dat heeft dan natuurlijk veel te maken met de in België vigerende bevoegdheidsverdeling. De heer Roegiers pleit derhalve voor een beter en nauwer overleg tussen de vergunningsverlenende overheid – in dit geval de gewesten – en de federale overheid, die het centraal wapenregister beheert.

1.2. Tussenkoms van de heer Marc Hendrickx

De heer *Marc Hendrickx* dankt insgelijks de onderzoekers van het Vlaams Vredesinstituut voor het puike rapport en verklaart in grote lijnen de door de heer Roegiers geschetste analyse te kunnen onderschrijven. Uit de studie moet in elk geval blijken dat er wel degelijk nog een aantal heikele punten zijn, die mee te berde moeten worden gebracht bij de nakende bespreking van het Wapenhandeldecreet.

Verder stelt het lid ook vast dat het eindgebruik – ongeacht de vigerende wetgeving – te allen tijde grotendeels onbekend zal blijven en daarnaast ook altijd erg veelzijdig zal zijn en blijven. Desalniettemin blijft het volgens het VVI duidelijk noodzakelijk om inspanningen te blijven ondernemen om dat eindgebruik te kennen. Binnen het toekomstige decreet moet daartoe de nodige ruimte geschapen worden. Tevens moet Vlaanderen daartoe de nodige mensen en middelen uittrekken. Dienaangaande had de heer Hendrickx vanwege de mensen van het Vlaams Vredesinstituut graag wat meer concrete input gekregen.

1.3. Tussenkoms van de heer Bart Caron

De heer *Bart Caron* wenst eveneens zijn grote appreciatie uit te spreken voor het geleverde onderzoekswerk. Hieruit moet in elk geval opnieuw duidelijk blijken dat de kwestie van het eindgebruik het nevralgieke punt bij uitstek blijft. Zonder degelijke kennis dienaangaande is een gedegen politieke afweging bijzonder moeilijk zo al niet nagenoeg onmogelijk.

Het feit dat de onderzoeksresultaten erg genuanceerd worden weergegeven, verhoogt in niet geringe mate de autoriteit van dit rapport. De vermelding van de heel specifieke situatie waarin Vlaamse bedrijven terechtkomen van zodra ze betrokken zijn in de ontwikkelingsfase van een systeem is dienaangaande veelzeggend. Het spreekt immers voor zich dat men in een ontwikkelingsfase nog niet kan weten waar een eventueel daaruit voortvloeiend product eventueel ooit terecht zal komen. Niet deelnemen aan de ontwikkeling lijkt insgelijks geen optie, aangezien men zichzelf zo uit allerhande innovatieve processen dreigt uit te sluiten. Ook hierover moet verder worden nagedacht.

De voor het voetlicht gebrachte cases vormen voor het lid alleszins een stimulans om bijzonder alert en oplettend te blijven bij de bespreking van de nieuwe wapenhandelregeling. Het feit dat de omzetting van de Europese richtlijn impliceert dat er van een ex-antecontrole wordt overgeschakeld op een ex-postcontrole maakt een en ander alleszins niet eenvoudiger. Dienaangaande is het lid echter de overtuiging toegedaan dat het Europese niveau wel degelijk nog toelaat om een aantal eisen te stellen. Overigens is het op zich niet eens een zaak van ex post of ex ante, maar zal het eindgebruik hoe dan ook niet meer gekend zijn (cf. de verwijzing van de heer Duquet dat elf van de vijftien bestudeerde gevallen gewoon van het scherm dreigen te verdwijnen onder het nieuwe systeem). Voor de industrie worden de zaken op die manier ongetwijfeld wat eenvoudiger, maar voor de politici – die toch de verantwoordelijkheid dragen – is het niet meteen duidelijk of ze nog over genoeg gegevens zullen beschikken om de, nog mogelijke, afwegingen te maken.

1.4. Tussenkomst van mevrouw Fatma Pehlivan

Mevrouw *Fatma Pehlivan* wil na een eerste snelle lezing van het rapport nog even terugkomen op de hier hoger reeds aangehaalde kwestie van de uitvoer van gedeeltelijk geassembleerde voertuigen die, via het Verenigd Koninkrijk, uiteindelijk in Saoedi-Arabië zijn terecht gekomen. Ze stelt dienaangaande vast dat er in een en hetzelfde dossier, op basis van onveranderde criteria, achtereenvolgens twee verschillende beslissingen werden getroffen. Het dossier situeert zich in de tweede jaarhelft van 2007, toen (toenmalig) minister Fientje Moerman in de Vlaamse Regering werd opgevolgd door haar partijgenote mevrouw Patricia Ceysens. Daar waar mevrouw Moerman de vergunning weigerde, werd deze uiteindelijk toch toegekend door mevrouw Ceysens, hetgeen overigens tot de nodige commotie leidde in dit parlement. Een en ander bewijst dat er, ongeacht de criteria, nog altijd een zekere inschattingmarge bestaat.

Het lid citeert daarop de passage in het verslag luidens dewelke het Vlaams Vredesinstituut, op basis van een analyse van het juridische kader, tot de conclusie komt dat de beslissing om het eindgebruik (in casu Saoedi-Arabië) niet in rekening te brengen bij de vergunningsbeslissing niet uit een juridische verplichting voortvloeit, maar wel een beleidskeuze met verregaande implicaties is.

Een en ander brengt de spreker tot het toekomstige referentiekader voor de Vlaamse wapenexport, met name de Europese richtlijn dienaangaande. Ze vraagt zich af in hoeverre een en ander überhaupt nog zal kunnen stroken met hetgeen hier gesteld werd. In welke mate zal er nog sprake kunnen zijn van beleidskeuzes in een constellatie waarbinnen men tot omzetting van Europese richtlijnen in een Vlaamse Wapenhandeldecreet is gekomen? Zullen er hier geen tegenstrijdigheden ontstaan en hoe komen we daar desgevallend dan uit? En zullen deze commissie, of zelfs het Vlaams Parlement in zijn geheel, in dit alles nog een rol kunnen spelen?

1.5. Tussenkomst van de heer Ludwig Caluwé

Op basis van een eerste vluchtige screening van het document meent ook de heer *Ludwig Caluwé* te mogen concluderen dat er hier een degelijk en genuanceerd werkstuk voorligt, dat mogelijks mee het debat over het op stapel staande Vlaamse Wapenhandeldecreet zal kunnen helpen stofferen.

Het is hem daarbij vooral opgevallen hoe het bij Vlaamse militaire producten vrijwel altijd gaat over zaken die zowel civiele als militaire toepassingen kennen. En zelfs bij de militaire toepassingen zijn er nog heel verschillende categorieën van klanten en zeer verschillende manieren van inzet en gebruik van dat materiaal. Er zitten dus heel wat verschillende facetten aan deze problematiek. Hoe finaal met dat alles wordt omgegaan vormt de kern van de politieke discussie.

1.6. *Tussenkomst van de heer Karim Van Overmeire*

De heer *Karim Van Overmeire* is insgelijks de mening toegedaan dat het voorliggende rapport een inzichtelijk werkstuk is dat nuttig zal zijn bij de komende discussies. De spreker had echter wel graag wat meer uitleg gekregen over de gehanteerde methodologie. Meer bepaald had hij graag vernomen hoe de heer Duquet tot de selectie van de vijftien voorliggende casussen is gekomen. Zijn de voorbeelden lukraak gekozen uit een grote keur aan zaken, of zijn de vijftien potentieel meest spectaculaire casussen gekozen? Mocht het tweede het geval zijn, dan lijkt een en ander de spreker finaal nogal mee te vallen. Dat Vlaams materieel gebruikt wordt in de conflicten in Afghanistan en Libië is op zich niet problematisch aangezien het militaire optreden daar wel degelijk gedekt is door een internationaal mandaat. In welke mate de vermelde levering aan de Filippijnen echt problematisch is, durft de spreker ook betwijfelen, gezien het toch niet gaat over de daar op sommige andere eilanden eveneens aan de gang zijnde antiguerrillaoperaties. Als enige problematische gegeven blijft dus de Saoedische interventie in buurland Bahrein over. Maar als dit de meest flagrante casus is, dan komt het de heer Van Overmeire toch voor dat alles bijeen genomen de zaken nogal meevallen. Vlaams materieel wordt dus blijkbaar niet ingezet in situaties die echt niet door de beugel kunnen.

1.7. *Tussenkomst van mevrouw Fientje Moerman*

Ook mevrouw *Fientje Moerman* feliciteert de onderzoekers van het Vlaams Vredesinstituut met hun degelijke werkstuk, dat ongetwijfeld zijn nut zal bewijzen in de aanloop naar het Vlaamse Wapendecreet. Ze heeft nog twee vragen. Vooreerst stelt ze vast dat er problemen bestaan met betrekking tot de kennis van het eindgebruik. In de toekomst zullen deze problemen, door de implementatie van de betreffende Europese richtlijn en de dienovereenkomstige omschakeling van een ex-antecontrole naar een ex-postcontrole, vermoedelijk nog toenemen. Naast de vraag in hoeverre men het eindgebruik nog zal kunnen kennen, stelt zich echter ook de vraag in welke mate men dat eindgebruik dan sowieso nog zal willen kennen? En in hoeverre moet de Vlaamse regelgeving afgestemd zijn op dit laatste probleem? Het kan volgens het lid niet de bedoeling zijn om nog 'ontsnappingswegen' open te laten. Hoe kan een en ander wettelijk sluitend gemaakt worden?

1.8. *Tussenkomst van de heer Frank Creyelman*

De heer *Frank Creyelman* kan zich terugvinden in nogal wat zaken die door de drie voorgaande sprekers werden aangehaald. Zijns inziens is de essentie van de zaak gelegen in de basisconstatatie dat de producent uiteindelijk niet de gebruiker is. Het is die laatste die in eerste instantie verantwoordelijk is voor hetgeen er met de geleverde goederen gebeurt. Dit betekent overigens ook niet dat men als producent geen enkele verantwoordelijkheid meer zou dragen. Het kan immers niet zijn dat men zomaar alles zou leveren aan manifest onverantwoordelijke gebruikers. De studie lijkt echter aan te tonen dat Vlaanderen op zich geen echte wapenleverancier is. De producten die geleverd worden (beschermende kledij bijvoorbeeld) zijn op zich al niet bijster discutabel, en daarenboven worden ze – de Filippijnen misschien nog even daar gelaten – ook geleverd aan niet-discutabele landen (Finland, Australië, Frankrijk, Duitsland enzovoort). Van wapentuig is in deze geen sprake, wel van hoogtechnologische goederen die ook voor militaire doeleinden kunnen worden ingezet. In het licht daarvan hoeft het dan ook niet te verbazen dat het onderzoek niet echt spectaculaire resultaten heeft opgeleverd.

1.9. *Aanvullende tussenkomsten*

Daarop inpikkend laat mevrouw *Fientje Moerman* opmerken dat onder de Belgische wetgeving het ‘ding aan zich’ niet relevant is om te bepalen of er al dan niet sprake is van een wapen, maar wel diegene aan wie er geleverd wordt. Koekjes of tafelservies voor een legerkantine behoeven daardoor evengoed een exportvergunning als, pakweg, vuurgeleidingssystemen voor tanks. Daarenboven moet men ook nog eens rekening houden met het feit dat op zich geheel onschuldige componenten kunnen worden geïncorporeerd in niet zo onschuldige wapensystemen. Enerzijds is er dus een duidelijke wettelijke realiteit en anderzijds is ook de levering van componenten niet altijd zo onschuldig als ze op het eerste zicht lijkt.

Eveneens inpikkend op de bemerkingen van een aantal van de voorgaande sprekers, laat de heer *Bart Caron* opmerken dat het ontbreken van spectaculaire onderzoeksresultaten zeer wel het gevolg kan zijn van het feit dat Vlaanderen al een hele tijd een alert beleid voert. Het is dus zaak om ook naar de toekomst toe de nodige gestrengheid en alertheid aan de dag te leggen, kwestie van niet ooit met wél spectaculaire gevallen te worden geconfronteerd. Nog los van de selectiecriteria die gehanteerd werden om tot de voorliggende casestudies te komen, is het volgens het lid sowieso ook altijd leerrijk om zicht te krijgen op de kanalen waarlangs een en ander verloopt. Deze feitelijke kennis is met name relevant voor de accuratesse van het op stapel staande wetgevende werk.

De heer *Jan Roegiers* van zijn kant, wijst erop dat de zaken wel eens heel snel een meer spectaculaire wending zouden kunnen nemen. Hij alludeert daarmee op de hier eerder reeds aan bod gekomen kwestie van het prototype van een vliegsimulator voor de Israelische luchtmacht die momenteel staat opgesteld in een Vlaamse Barco-vestiging. Het is dienaangaande immers maar de vraag of er hier nu al dan niet sprake is geweest van productie in Vlaanderen. Mocht dat het geval zijn, dan is er een vergunningsplicht bij uitvoer vanuit Vlaanderen. Hebben de onderzoekers van het Vlaams Vredesinstituut in hun gesprekken met Barco hieromtrent mogelijks meer informatie gekregen die zij kunnen en mogen delen met deze commissie?

2. *Antwoorden van de sprekers*

In zijn antwoord wil de heer *Nils Duquet* vooreerst ingaan op de vragen van methodologische aard. Hij benadrukt daarbij dat de selectie van de cases op louter wetenschappelijke gronden is gebeurd. Meer bepaald aan de hand van analyses op basis van de officiële verslagen en op basis van de met de bedrijven gevoerde gesprekken. Er is dus zeker niet specifiek gezocht naar spectaculaire cases. Daarbij is ook per type van materieel een selectie doorgevoerd – Barco-schermen staan er bijvoorbeeld meer in dan beschermende kledij, gewoon omdat het een meer frequente export betreft – en is nagegaan welke de belangrijkste bestemmingslanden waren. In samenspraak met de bedrijven werd ook nagegaan wat hun belangrijkste contracten waren of welke contracten het meest typisch waren voor een bepaald soort van bedrijf. Op die manier is men op zuiver objectieve manier tot de vijftien voorliggende cases gekomen, die echt wel een representatief beeld geven. Men heeft zich daarbij overigens ook uitdrukkelijk onthouden van ‘naming and shaming’. Ten algemenen titel mag er overigens wel van uitgegaan worden dat echt dubieuze of illegale praktijken in Vlaanderen geen courante praktijk zijn. Het moge overigens ook duidelijk zijn dat het Vlaams Vredesinstituut niet echt is toegerust om dergelijke eventualiteiten op te sporen. Dit element behoort dan ook niet tot zijn taakstelling en dient te worden overgelaten aan gespecialiseerde diensten.

Verder onderschrijft de spreker de door mevrouw Moerman geformuleerde opmerking aangaande de definitie van wapens. Het Vlaams Vredesinstituut volgt dienaangaande insgelijks het bestaande juridische kader, met name de Europese lijst en de Belgische wet. Uit de in deze casestudies naar voor gekomen feiten mag overigens genoegzaam blijken

dat Vlaanderen weliswaar slechts een onderdelenbouwer is, maar dan wel een bouwer van onderdelen voor wapensystemen. Zelfs de vaak aangehaalde beeldschermen – die inderdaad heel vaak voor civiele doeleinden gebruikt worden – worden finaal wel ingebouwd in gevechtshelikopters die worden ingezet voor het aanvallen van doelwitten op de grond. De Vlaamse producten in kwestie maken dus zonder de minste twijfel deel uit van de wereldwijde handel in militair materieel, die op zijn beurt onlosmakelijk verbonden is met de wereldwijd aanwezige conflictsituaties. Dat is nu eenmaal de finaliteit van die producten.

Het mag dan nog ontbreken aan echt spectaculaire gevallen, toch staan er wel degelijk enkele opmerkelijke bestemmingen, of eindgebruikers, op deze lijst. De heer Duquet denkt daarbij met name aan India. Dit vormt een behoorlijk interessant voorbeeld. In het jaar 2000 heeft het Indiase leger 124 Arjun-tanks besteld bij de HVF in Avadi. OIP Sensor Systems uit Oudenaarde levert de vuurgeleidingssystemen voor deze tanks. Die vuurgeleidingssystemen zorgen ervoor dat een tank al rijdend nog steeds goed kan vuren. In 2009 werden de eerste zestien tanks geleverd en na uitvoerige tests zijn er in 2010 nog eens 124 Arjun tanks bijbesteld. In juli 2010 werd de eerste bestelling van 124 tanks geleverd en in 2011 werden ze formeel ingehuldigd in het 75th Armoured Regiment dat gestationeerd is in Jaisalmer in de staat Rajasthan, aan de grens met Pakistan. Het Indiase ministerie van defensie heeft in de pers ook al laten weten dat het hoopt deze tanks – gezien hun relatief lage kostprijs – eveneens te kunnen slijten aan landen in Afrika.

Een ander opmerkelijk voorbeeld is de casus van de elektronica voor de EC635-helikopter. Cassidian Belgium vervaardigde voor het moederbedrijf de LTR 400-transponders (een onderdeel van radarcommunicatieapparatuur) en exporteerde die naar Cassidian Duitsland. In 2010 bestelde Eurocopter 26 van die systemen voor integratie in de EC635. Het betreft hier de militaire versie van de EC135, zijnde een ‘multi role’ militaire helikopter die gebruikt wordt voor bewapende verkenning, medische evacuatie enzoverder. Tot nog toe zijn er drie klanten voor die EC635. Begin jaren 2000 plaatste Jordanië een bestelling, daarna volgde Zwitserland en in 2009 kwam er een akkoord tot stand tussen Eurocopter en Irak. Dit laatste gebeurde in het kader van een groter akkoord tussen het Iraakse ministerie van defensie en de Franse overheid voor de levering van 24 van die EC635-helikopters. De kans is dan ook reëel dat er dergelijke Vlaamse transponders in de Iraakse toestellen – die luidens sommige berichten van het persagentschap Reuters reeds ter plekke gezien zouden zijn – zullen terecht komen. Het Vlaamse bedrijf in kwestie heeft daar zelf echter geen weet van of zicht op, aangezien Cassidian Duitsland (het moederbedrijf) instaat voor de opvolging van die order.

De heer Duquet verklaart verder dat hij wel degelijk bedoelde dat er, ingeval men overgaat naar een post-factumcontrole zoals voorzien onder de Europese richtlijn, er van de vijftien hier bestudeerde gevallen tot elf zouden kunnen wegvallen. Hij preciseert dat op heden immers ongeveer 60 percent van alle vergunningsaanvragen een lidstaat van de EU als land van bestemming hebben. Een en ander is natuurlijk ook afhankelijk van hoe het toekomstige Vlaamse Wapenhandeldecreet er precies zal uitzien en hoe het dan in concreto geïmplementeerd zal worden. Cruciaal zal dus zijn hoeveel van de huidige individuele vergunningen vervangen zullen worden door algemene vergunningen of door globale vergunningen. In het voorontwerp, zowel als het ontwerp van Wapenhandeldecreet is dien-aangaande wel voorzien in een informatieplicht. Dit is dus een manier waarop de overheid bedrijven kan aanmoedigen om zoveel mogelijk informatie in te zamelen. Lopende de vergunningsprocedure moeten de bedrijven alle informatie over eindgebruik meedelen. Het Vlaams Vredesinstituut heeft in zijn advies bij het voorontwerp van decreet ook geadviseerd om een soort meldingsplicht in te voeren, waarbij bedrijven – eenmaal ze de vergunning tot uitvoer verkregen hebben en deze vergunning nog geldig is (doorgaans is er een geldigheidsduur van een jaar voorzien) – eventuele wijzigingen in het eindgebruik die ze detecteren eveneens nog moeten melden. Of het dan al te laat is of niet, zal zich van geval tot geval moeten uitwijzen. Maar de verkregen informatie kan voor de overheid sowieso altijd nog nuttig zijn in het licht van toekomstige vergunningsaanvragen en dergelijke.

Het stemt dan ook tot tevredenheid dat dit in het definitieve ontwerp van decreet ook al gedeeltelijk mee werd opgenomen. Dat is alleszins een bevorderlijke evolutie.

Met betrekking tot de onder andere door mevrouw Fatma Pehlivan en door de heer Marc Hendrickx aangehaalde Europese dimensie, die de zaken inderdaad wat opengooit, verklaart de heer Tomas Baum dat er hier sprake is van een intrinsiek Europese uitdaging, in de zin dat binnen de Europese Unie regulering wordt opgelegd bij wege van een richtlijn. Juridisch is men ertoe gehouden deze richtlijn te implementeren. Dat is een gegeven waar men niet echt aan kan ontkomen. Doel van deze richtlijn is het creëren van een grotendeels gedereguleerde markt – in essentie dus een soort van vrije markt – binnen de EU, voor dit soort goederen. Intern lijkt de zaak weliswaar relatief safe te zijn, maar het probleem stelt zich nog steeds in zijn volle scherpste voor wat landen buiten de Europese Unie betreft. Daar geldt enkel een zogenaamde ‘common position’, die bestaat uit een update van een eerdere gedragscode. Dit is een niet bepaald sluitend instrument voor het maken van opportuniteitsafwegingen, want over dat soort van afwegingen spreken we in die gevallen wel degelijk nog altijd. Men moet er zich dus terdege van bewust zijn dat er, ook binnen die ruimere Europese context, achter de voorgewende juridische verplichtingen nog steeds opportuniteitsafwegingen zullen schuilen. Er bestaat immers gewoonweg geen enkel internationaal mechanisme van exportcontrole – behoudens embargo’s – dat anders functioneert. Met een embargo is er duidelijkheid, precies omdat er niet de minste afwegingsmarge is. Bij alle andere exportcontrolesystemen weegt men finaal economische belangen af tegen veiligheids- en ethische belangen. Dat is intrinsiek aan de materie en men moet dat dan ook openlijk durven toegeven.

Nog in die Europese context is het overigens ook een vrij algemeen bekend gegeven dat enkele van de grotere lidstaten, die nog een eerder groot strategisch bewustzijn hebben, niet echt gelukkig zijn met deze evolutie. De reden daarvoor is gewoon dat ze de kleine lidstaten, de Centraal-Europese lidstaten of de Zuid-Europese lidstaten (of toch sommige daarvan, bijvoorbeeld Cyprus) niet echt ten volle vertrouwen wanneer het op uitvoer van hun producten aankomt. Ondanks de door de Europese Commissie benaaste deregulering zullen die grote lidstaten op de een of andere manier ongetwijfeld erg voorzichtig zijn en blijven met het laten bewegen van hun defensie(gerelateerde) producten binnen de Europese ruimte. In het licht van die bekommernis heeft het Vlaams Vredesinstituut in zijn adviezen een duidelijk onderscheid vastgesteld tussen het ontwerp, waarin heel erg wordt ingezet op de Europeanisering, en het voorstel van decreet, waarin betracht wordt om binnen het Europese kader nog maximaal na te gaan welke mogelijkheden er desgevallend nog zijn om een en ander te blijven controleren en evalueren. Het is op het continuüm tussen die benaderingen dat de discussie zich in essentie zal situeren, daar zullen, door de leden van deze commissie, de keuzes moeten gemaakt worden die zullen bepalen welke aangrijpingspunten er nog zijn voor het Vlaamse beleid. De heer Baum wijst daarbij op het onderscheid dat dient gemaakt te worden enerzijds het voorzien van de nodige aangrijpingspunten om, wanneer nodig, een gestreng beleid te voeren en het in globo voeren van een streng beleid. De aangrijpingspunten zijn een noodzakelijke voorwaarde om desgevallend streng te kunnen optreden, maar impliceren als dusdanig niet dat er ook te allen tijde een ultrastreng beleid gevoerd wordt. Het niet voorzien van dergelijke aangrijpingspunten betekent omgekeerd echter dat men zo goed als geen beleid meer zou kunnen voeren, waardoor men duidelijk ongewenste ‘outcomes’ op geen enkele manier meer zal kunnen verhinderen. Er wordt hier an sich dus niet over een specifiek beleid gesproken, maar enkel over de mogelijkheid om desgevallend nog enig beleid te kunnen voeren. Men zal hier dus moeten kiezen in welke mate men zichzelf al dan niet nog een beoordelingsmarge toekent.

Voor wat dan de specifieke vraag met betrekking tot de rapportage aan het Vlaams Parlement betreft, verklaart de heer Baum dat er zich daar inderdaad onvermijdelijk een ingrijpende verschuiving zal voordoen. Men gaat immers over van een systeem van voorafgaande controle naar een post-factumcontrole, hetgeen nogal een verschil uitmaakt.

Om nog tot een degelijke vorm van rapportage te kunnen komen zal er dus alleszins heel goed moeten worden nagedacht over de manier waarop men – rapportagegewijs – best met deze ex-postcontrole omgaat. In essentie lijkt het erop te zullen neerkomen dat er een goed auditapparaat zal moeten worden opgezet en uitgebouwd, dat op een transparante manier rapporteert aan het Vlaams Parlement. De veelzijdige mogelijkheden van de moderne informatietechnologie kunnen hierin een grote rol spelen. Zonder al te veel op de hier te voeren discussies te willen vooruitlopen, kan men zich volgens de spreker zeer wel indenken dat er in samenwerking met het betrokken bedrijfsleven goede databanken kunnen worden ontwikkeld. Als men dan toch accepteert dat het bedrijfsleven in deze een rol te spelen heeft én dat het effectief ook te vertrouwen is, dan lijkt er geen valabele reden te zijn om rapportage over de interne ‘compliance’ vanwege het bedrijfsleven niet als een valabele optie te zien. Op die manier kan het bedrijfsleven zijn betrouwbaarheid demonstreren ten aanzien van de overheid en kan er vanuit die overheid nog steeds informatie doorstromen naar het parlement. In deze zal ongetwijfeld nog creatief denkwerk nodig zijn, maar in se moet het mogelijk zijn om een evenwichtig systeem op poten te zetten. Zo nodig zal het Vlaams Vredesinstituut vanzelfsprekend graag de nodige assistentie verlenen bij het onderzoekswerk dat nodig zal zijn om tot een dergelijk nieuw systeem te komen. Afsluitend stelt de heer Baum dat het grootste groeipad van het decreet zijns inziens dus wel degelijk nog zit in het leveren van het nodige denkwerk over de toekomstige rapportage naar de publieke ruimte toe.

De heer Nils Duquet gaat daarna ook nog even in op de bemerking van de heer Jan Roegiers aangaande de invoer van wapens in België. Hij preciseert daarbij dat dit specifieke gegeven niet het voorwerp heeft uitgemaakt van het voorliggende onderzoek. Maar de meest relevante informatie dienaangaande heeft hij wel reeds in een vorig jaar verschenen boek ‘Vuurwapens: handel, bezit en gebruik’ gebundeld. Momenteel werkt het Vlaams Vredesinstituut volop aan een specifieke vertaling naar de Vlaamse bevoegdheidsdomeinen van deze publicatie. Een van de aspecten daarin is met name hoe in ons federaal georganiseerd land de controle op het eindgebruik van ingevoerde vuurwapens is geregeld. Wat zit er precies bij de federale overheid en waarvoor moeten de deelstaten instaan? In de loop van dit jaar zal deze studie ter beschikking van het parlement en het publiek worden gesteld.

Heel specifiek voor wat de vliegsimulator van Barco voor het Israëliëse leger betreft, kan de heer Duquet formeel bevestigen dat hij daarover ten gronde gesproken heeft met de mensen van Barco die daar ook heel wat tijd voor uitgetrokken hebben. De conclusie van een en ander luidt dat het hier een ingewikkelde en moeilijke kwestie betreft. Barco participeert hier in principe aan een project van Elbit – een groot Israëliësch bedrijf dat een contract met het Israëliëse leger heeft voor de ontwikkeling van nieuwe simulatoren voor de F16’s van de Israëliëse luchtmacht – waarbij het heel specifiek de projectoren en de ‘domes’ levert. Die projectoren zijn er van het SIM 10-type die toelaten om nachtkijkcondities zoveel mogelijk te optimaliseren. Barco was naar eigen zeggen sowieso al volop bezig die technologie te ontwikkelen. Gezien de kostenfactor hier in niet geringe mate meespeelde, wachtte men echter op een specifiek project om de onderzoeksresultaten te kunnen implementeren. Het door Elbit aangereikte project liet die concrete implementatie toe. De vraag waar een en ander precies gemaakt wordt is daarbij natuurlijk ook erg belangrijk. Barco heeft dienaangaande ten aanzien van de heer Duquet uitdrukkelijk gesteld, en ook schriftelijk bevestigd, dat de volledige ontwikkeling en de hele productie van het systeem in de VS heeft plaats gevonden. De spreker wijst er daarbij op dat het duidelijk is dat, mocht er zelfs maar een onderdeel van die ‘simulatordomes’ of van die projectoren, of mocht zelfs de technologie – zelfs al ware het maar gedeeltelijk – in Vlaanderen ontwikkeld zijn, er per definitie daarvoor een exportvergunning vereist zou zijn. Dat zou met name ook vereist zijn in het kader van de ML 22-regeling betreffende de ‘intangible technology transfer’. In de zomer van 2010 werden er zo bijvoorbeeld drie vergunningen (ter waarde van nul euro) voor export van technologie naar de VS verleend. Het is de spreker niet duidelijk of het hier om vergunningen voor Barco, dan wel om vergunningen

gen voor een ander bedrijf ging, maar dit bewijst dat, mocht een en ander in Vlaanderen ontwikkeld zijn geweest, er wel degelijk een vergunning vereist is. Het concrete dossier wordt op dit moment door de bevoegde dienst onderzocht, waarbij momenteel nog geen uitspraak gedaan kan worden over de mogelijke conclusies. De heer Duquet geeft daarbij nog mee dat ook het Vlaams Vredesinstituut dit dossier zeker zal blijven opvolgen ten behoeve van het parlement.

Ter afsluiting van de commissiebijeenkomst dankt de commissievoorzitter de vertegenwoordigers van het Vlaams Vredesinstituut voor hun toelichting bij deze studie, die naar de toekomst toe ongetwijfeld nog haar nut zal bewijzen. Ook hun antwoorden op de vragen en bemerkingen van de commissieleden lieten aan duidelijkheid niets te wensen over.

Frank CREYELMAN,
voorzitter

Bart CARON,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

CDMS	Control, Display and Management Units
EADS	European Aeronautic Defence and Space Company
EU	Europese Unie
HVF	Heavy Vehicles Factory
ID/IQ	Indefinite delivery/indefinite quantity
ML	Military List
MSSR	Monopulse Secondary Surveillance Radar
OIP	Optique et Instruments de Précision
SIM	Simulator
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute
VS	Verenigde Staten
VVI	Vlaams Vredesinstituut